

УДК 37.014(092)

МОРАЛЬНО-ПЕДАГОГІЧНІ ЦІННОСТІ ПРОФЕСОРА МОДЕСТА ЛЕВИЦЬКОГО

Мельник І.М.

Східноєвропейський національний університет
імені Лесі Українки

У статті висвітлюється життєвий і творчий шлях, педагогічна діяльність Модеста Пилиповича Левицького. Акцентується увага на таких загальнолюдських якостях і цінностях вченого, лікаря, письменника, викладача, як: людяність, щирість, поміркованість, скромність, відповідальність, відданість справі. Автор підкреслює також національну свідомість і громадянськість М. Левицького, його величезний внесок у громадсько-літературну та педагогічну діяльність в гімназії м. Луцька. Ключовою позицією життя була любов до людей, до свого народу.

Ключові слова: педагог-гуманіст, національна свідомість, громадянськість, людяність, толерантність, цінності, відданість справі.

Постановка проблеми. У пошуках шляхів фудосконалення виховного процесу, зміни філософії освіти на сучасному етапі актуальним вважаємо звернення до неординарних постатей минулого, переосмислення їхнього життя і творчості. Саме такою непересічною особистістю був Модест Пилипович Левицький – ідеальна, порядна і скромна людина, душевний і лагідний лікар, педагог, великий людинолюб, свідомий громадянин, відданий своєму народу і професії. Ученим високої ерудиції, з широким кругозором, мудрим дідусем називали Модеста Пилиповича його учні, вчителі – колеги, дослідники творчості.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Серед дослідників життя і творчості Модеста Левицького є імена філологів, педагогів, істориків, які відзначають його величезний внесок у громадсько-літературну діяльність, лікарську справу, викладацьку працю (А. Болабольшенко, Б. Ступарик, М. Левківський, Л. Токарук, Г. Ямницький, А. Герасимюк та ін.).

Виділення не вирішених раніше частин загальної проблеми. Життя та творчість М. Левицького мало досліджені, не всім відомі. Однак уроки доброти, людяності, високої громадянськості, які він давав впродовж всього життя, гідні аналізу, вивчення, наслідування. Саме тому слушним вважаємо звернення до сучасників Лариси Токарук, Упорядника спогадів про Луцьку українську гімназію: «Настав час збирати втрачене, розгублене і призабуте» [1, с. 8].

Мета статті: головною метою цієї статті є висвітлення окремих сторінок життя і творчості М. Левицького, акцентуючи на його гуманізмі і високій громадянській позиції.

Виклад основного матеріалу. У наукових та літературних джерелах зустрічаємо різні, а то й полярні за змістом характеристики письменника, громадського діяча, лікаря, педагога.

Московська «Литературная энциклопедия» (1932 р.) називає М. Левицького «контрреволюціонером», «буржуазним націоналістом», представником українства, «ведущего борьбу с Россией» і навіть письменником, який виправдовував єврейські погроми.

Справедливо зазначає А. Болабольшенко: «То був час, коли спростувати ці дикі й безглузді звинувачення не міг ніхто» [1, с. 36]. Та погодимося з дослідником у тому, що «націоналізм», виборювання національної незалежності своєї краї-

ни, народу було смислом життя лікаря, педагога, письменника, просвітителя Модеста Левицького. Служити своєму народові, віддати йому свої знання і працю – такі наміри, як згадував син Віктор, були у Модеста Пилиповича ще тоді, коли він пішов учитися на медичний факультет. Своїм наміром Левицький не зрадив.

Народився Модест Пилипович Левицький 25 липня 1866 року в селі Вихилівці, неподалік Проскурова, в родині поміщика. Родина Левицьких дала дітям добру освіту й виховання, розмовляли в родині виключно українською мовою.

Після закінчення гімназії М. Левицький чотири роки навчається на історико-філологічному факультеті Київського університету, а в 1888 році вступає на перший курс медичного факультету.

Поділля, Київщина, Волинь, Польща, Австрія, Греція, Чехословаччина, Італія – така географія його творчої і професійної діяльності, громадської праці, лікарської практики, водночас творчих шукань.

На його становлення як письменника, громадського діяча безумовно вплинуло оточення тодішньої творчої інтелігенції – С. Сфремова, В. Дурдуківського, Ф. Матушевського, Б. Грінченка, М. Лисенка, М. Коцюбинського, Є. Чикаленка, І. Липи, родини Косачів та Старицьких, Д. Дорошенка.

Літературна та перекладацька праця, санітарна просвіта, досліди з мовознавства водночас із працею в лікарні, а між тим – гра на бандурі і музикування супроводжували М. Левицького все життя.

Як пише онук Василь у «Спогадах про дідуся Модеста»: «Працював Дідусь дуже багато, до самозабуття, ніколи себе не беріг» [3, с. 23]. До речі, Дідусем любовно його називали колеги та учні, про що ми дізнаємося із спогадів про Українську гімназію в Луцьку [3].

За судженням дослідника А. Болабольшенка М. Левицький був переконаний, що людей варто лікувати, годувати, перш ніж дати їм освіту. Спогади сина Віктора засвідчують: лікарська практика Модеста Пилиповича розпочалася в Ковелі, на Волині. Вдумливий, вимогливий до себе, чуйний до людей, надзвичайно працездатний і щирий, безкорисливий лікар завоював собі повагу і шану волинян. Тоді ж він часто й охоче відвідував родину Косачів. лікував членів родини.

Згодом М. Левицький переконався, що лікарської праці замало у боротьбі за національне та соціальне визволення українства.

Модест Пилипович повертається до літератури. Лікарська практика дала йому чимало цікавих сюжетів, які ожили та відтворилися під пером талановитого життєлюбного письменника. Відгуки про М. Левицького як чудового лікаря ми знаходимо у спогадах Лесі Українки.

Цінним є те, що в часи заборон всього українського М. Левицький писав українською мовою знаючи, що навіть у простого люду його твори не завжди знайдуть розуміння. Зросійщені селяни свою мову вважали «мужицькою».

З цього приводу характерним є такий приклад, наведений Є. Чикаленком: «... доктор М. Левицький оповідав, що коли він дав своєму сторожеві в лікарні читати українську Євангелію, то той, похитуючи сумно головою, сказав: «Господи! Вже й із слова Божого сміються!» [1, с. 11].

Книжки для народного читання «Десять заповідей матері», «Десять заповідей здоров'я», брошури з медицини, дослідження з мовознавства: «Язык, наречие или говор?», «Українська грамати́ка», «Українська грамати́ка для самонавчання», «Круті слова», «Рідна мова», «Порівнююча грамати́ка вкраїнської мови», «Паки і паки», оповідання, надруковані в «Літературно-науковому віснику», «Новій громаді», «Світлі», «Киевской старине», спільні з дружиною переклади творів Е. Сінклера, Г. Сенкевича, Б. Пруса, написання музики для себе чи аматорських вечорів, постійна участь у громадському житті – таке насичене життя М. Левицького, крім роботи лікарем в Будаївській лікарні, директором Київської фельдшерської школи на Лук'янівці і за сумісництвом – завідувачем Лук'янівського притулку для дітей без батьків.

За дозвіл читати лекції і відповідати українською мовою, скорочення програми з російської літератури у фельдшерській школі М. Левицького звільнили з посади директора училища.

Пошуки роботи привели лікаря знову на Волинь, станцію Радзивилів (тепер Рівненська область). Як залізничний лікар, Модест Пилипович мав право на безкоштовний проїзд, тому часто бував у Києві. Тут він познайомився з М. Грушевським, якому подарував свою книгу «Оповідання». У Радзивиліві М. Левицький зустрівся з Іваном Франком та його сином Андрієм. Багато уваги лікар приділяє громадській та партійній роботі.

Характерно, що сучасники (Д. Дорошенко) відмічали його хист лікаря і щирість душі, «...з Модеста Пилиповича був лікар не тільки тіла, але й душі, і хто знав, котрий з них, отих двох лікарів, переважав у ньому» [2, с. 67].

Згадував Д. Дорошенко і про цікаву подорож, яку допоміг йому організувати М. Левицький, з метою збору етнографічного та краєзнавчого матеріалу. Плідні пошуки, цікаві знахідки у Берестечку, Острозі, Здолбуніві, Рівному, Городку, а головне, що скрізь знали доброго лікаря, який терпляче вислуховує кожного. Д. Дорошенко зауважує, що під час цієї подорожі пізнав Модеста Пилиповича як великого гуманіста, приятеля страждаючої людності.

Подальша праця в товариствах «Час», «Просвіта», альманасі «Досвітні огні» приносить нові здобутки, знайомства з художником А. Ждахою, письменником І. Нечуй-Левицьким.

Важкі часи російської інтервенції та громадянської війни, Греція, Австрія, Польща, де М. Левицький перебував як радник української дипломатичної місії, праця лектором і лікарем в Подебрадах (Чехословаччина – 1920-1924 роки) в Українській Господарчій Академії – такий нелегкий шлях вже немолодого письменника, лікаря, вченого.

Однак, як згадував син Віктор: «Батько став до живого цікавого діла... Національна справа, замість безплідних очікувань на зміну політичної ситуації, отримала новий, реальний зміст» [1, с. 34]. М. Левицький в умовах загального громадського настрою, підтримки й заохочення з боку уряду плідно працює: пише спогади, оповідання, есе: «Також емігранти», «Людина-звір» та ін. У Празі, в 1922 році, разом з іншими професорами та науковцями, вчиться грі на бандурі.

Водночас Левицького тягне на батьківщину. У цей час Подебрадська Академія занепадає, Модест Пилипович у листі до Г. Степури від 11 червня 1927 року з проханням надати посаду вчителя в Луцькій українській гімназії (текст листа та ксерокопія подана в книзі Л. Токарук «Луцька Українська гімназія. Спогади. – Луцьк, 1998) [3].

З 1927 року Модест Левицький працює в Луцькій Українській гімназії вчителем і лікарем одночасно.

Про це згадує його онук так: «Дідусь Модест, після працевлаштування в гімназії, поринає у роботу: пише статті в газету, читає доповіді у Луцькій «Просвіті», пише літературні твори, організовує в гімназії музей народної творчості. Було це так. Перед Паскою дідусь дав завдання привезти зі своїх сіл писанки того чи іншого села. Так у гімназії на початку 1928 року започатковано було музей народного мистецтва [3].

Водночас Модест Пилипович організував у Луцькій гімназії гурток бандуристів. Він знав кілька мов – німецьку, французьку, старогрецьку, латинь, чеську, польську, єврейську.

Крім української мови, Левицький читав у гімназії і в «Просвіті» етику.

Щирість душі, любов до рідної мови, свого народу мудрий і добрий наставник передавав гімназістам, які з теплотою у своїх спогадах згадують про це: «Модест Пилипович Левицький був душею гімназії, або її добрим духом». Тихий, спокійний, він на педрадах гаряче заступався за учнів. Як гімназійний лікар не лише дуже уважно, дбайливо лікував учнів, але часто на свої гроші купував їм ліки. Був ініціатором музею при гімназії, організатором оркестру бандуристів і т.п. Всі любили «Дідуся»: і учні, і їхні батьки, і вчителі» [3, с. 18].

Гімназисти гордилися тим, що мали славних професорів. У спогадах про навчання в гімназії її учні відзначають лагідність, душевність, комунікабельність професора Левицького. Своєю мудрістю, порядністю, він кожен день давав уроки доброти, людяності, гуманності своїм вихованцям. У настановах вчитель радив поважати батьків, старших від себе, шанувати жінку, дівчину. Високо оцінювали мудрого наставника його учні. У спогадах Семена Говдія читаємо: «Модест Левицький – це гордість української інтелігенції. Дай Боже, щоб кожен узяв з його мудрої науки, з його порядності хоч трохи» [2, с. 86].

Життя та творчість Модеста Левицького, лікаря, письменника, вчителя, громадського діяча мало досліджені, не всім відомі. Хоча він вписав змістовні й насичені сторінки в історію нашої України, медицини, педагогіки, а головне – усім життям довів відданість своїй справі, своїй Вітчизні, якій служив чесно і гідно, жив так, що чужий біль був його болем.

Слова, звернені у свій час до учнів-гімназистів, актуальні й нині, звучать як моральна заповідь молодому поколінню: «Голубчики, ви тільки пізнаєте життя, на якому йдуть всілякі випробування, будьте доброчесними та порядними, ша-

нуйте, поважайте один одного, вибачайте один одному, не наслідуйте тих, хто робить ганебні вчинки, будьте свідомими українцями» [1, с. 46].

Висновки. Можемо узагальнити, що безмежна відданість своїй справі, народові, Україні, людяність, толерантність, доброчесність, порядність – ключові характеристики великого гуманіста Модеста Левицького, моральні цінності свідомого українця, мудрого професора, життя і творча діяльність якого потребує подальшого вивчення. Адже цінності його життя, діяльності є потужним освітньо-виховним потенціалом для прийдешніх поколінь.

Список літератури:

1. Болаболъченко А. Три долі. Біографічні нариси / А. Болаболъченко. – К.: Літопис. – 1999. – 85 с.
2. Ступарик Б.М. Національна школа: витоки, становлення / Богдан Михайлович Ступарик. – Івано-Франківськ, 1992. – 192 с.
3. Українська гімназія в Луцьку. Спогади. Упор. Л. Токарук. – Луцьк. – 1998 – 218 с.
4. Левківський М.В., Микитюк О.М. Історія педагогіки / М.В. Левківський, О.М. Микитюк. – К.:Знання, КОО, 2003. – 450 с.

Мельник И.Н.

Восточноевропейский национальный университета
имени Леси Украинки

МОРАЛЬНО-ПЕДАГОГИЧЕСКИЕ ЦЕННОСТИ ПРОФЕССОРА МОДЕСТА ЛЕВИЦКОГО

Аннотация

В статье освещается жизненный и творческий путь, педагогическая деятельность Модеста Филипповича Левицкого. Акцентируется внимание на таких общечеловеческих качествах и ценностях ученого, врача, писателя, преподавателя, как: человечность, рассудительность, искренность, скромность, ответственность, преданность делу. Автор подчеркивает также национальную сознательность и гражданственность М. Левицкого, его значительный взнос в общественно-литературную деятельность в гимназии г. Луцка. Ключевой позицией жизни была любовь к людям, к своему народу.

Ключевые слова: педагог-гуманист, национальное сознание, гражданственность, человечность, толерантность, ценности, преданность делу.

Melnyk I.N.

Lesya Ukrainka Eastern European National University

MORAL AND PEDAGOGICAL VALUES OF PROFESSOR MODEST LEVITSKY

Summary

The article has a deal with the vital and creative road and pedagogical activity of Modest Pilipovich Levitsky. It is accented on such Human and moral features of a great scientist writer doctor and teacher as: humanity, modesty, moderation, responsibility and devotion to affair. The author also stresses on the national consciousness of M. Levitsky, his great contribution into the public, literary and pedagogical activity of Lutsk gymnasium. The leading position of Levitsky's life was the love to people, to his nation.

Keywords: tolerance, Modest Levitsky` pedagog-humanist, national consciousness, moral values.